

ВПЛИВ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ВУГІЛЬНОЇ ГАЛУЗІ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ СТАН ДОНЕЧЧИНИ

Лисенко Світлана,

к.е.н., доцент

Маслокова Юлія,

студентка

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

м. Луцьк, Україна

svitlana.lysenko.eoo@donntu.edu.ua

Вступ. / Introductions. Вугільна галузь України є важливим і водночас проблемним елементом паливно-енергетичного комплексу України. Джерела енергії, які на теперішній момент використовуються в нашій господарській системі, включають переважно викопне паливо, таке як нафта, вугілля, природний газ. Важливими джерелами, що набувають все більшої ваги у перспективі на найближчі десятиліття стають атомна і гідроенергія, сонячна, вітрова енергія тощо. Частка, що припадає на викопні ресурси вугілля і природного газу, становить понад 60% українського енергетичного балансу. Навіть у світовому масштабі аналіз балансу палива станом на перше десятиліття ХХІ століття вказував на те, що вугілля посідало друге місце (29%) після нафти (35%) та домінувало у виробництві електроенергії (40%) [1, с. 6]. Значні зміни почали відбуватися після підписання Паризької угоди в межах Рамкової конвенції ООН про зміну клімату (UNFCCC) щодо регулювання заходів зі зменшення викидів діоксиду вуглецю з 2020 р. Україна також приєдналася до цього договору, затвердивши влітку 2021 року Оновлений національний визначений внесок України до Паризької Угоди (НВВ2), згідно з яким актуальна кліматична мета України — скоротити викиди парникових газів на 65 відсотків у 2030 році порівняно з 1990 роком та досягнення кліматичної нейтральності до 2060 року, схвалений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 липня

2021 р. № 868 . [2]. Це потягне за собою поступову відмову від викопного палива, найперше – вугілля, і зниження використання вуглецю в різних секторах економіки. Отже, проблема поетапного згортання використання вугілля як джерела енергії і сировини для промислового виробництва є багаторівневою, що вимагає залучення держави, бізнесу, міжнародної спільноти для здійснення справедливої трансформації вугільних регіонів. Зазначені міркування обумовлюють актуальність досліджень проблеми реструктуризації вугільної галузі України в економічному, екологічному і соціальному аспектах. Особливої нагальності даній проблемі додає те, що більшість видобувних підприємств територіально знаходяться в Донецькій і Луганській областях, як на вільній, так і на окупованій РФ їхніх частинах.

Мета роботи. / Aim. Мета роботи впливає із актуальності теми даного дослідження і полягає у тому, щоб охарактеризувати перебіг процесу реструктуризації вугільної галузі України на основі аналізу техніко-економічного стану видобувного підприємства та намітити перспективи розв'язання виявлених проблемних питань у світлі трансформації вугільних регіонів.

Матеріали та методи. / Materials and methods. На комплексному характері соціально-економічних і екологічних проблем наголошується в державних документах, які стосуються не тільки реформування вугільної галузі, але й трансформації вугільних регіонів України.

Тому інформаційною базою даного дослідження поряд із фактичними показниками діяльності вугледобувного підприємства стали нормативно-правові акти, такі як Енергетична стратегія України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність», схвалена розпорядженням КМУ від 18 серпня 2017 р. № 605-р [3], Постанова КМУ «Про проведення прозорості та конкурентної приватизації у 2015 - 2017 роках» від 12 травня 2015 р. N 271 [4], в якій надано перелік об'єктів державної власності, що підлягають приватизації, Концепція Державної цільової програми справедливої трансформації вугільних

регіонів України на період до 2030 року, затверджена Постановою КМУ від 22 вересня 2021 р. № 1024 [5] та ін.

Дане дослідження виконане на базі матеріалів виробничо-економічної діяльності Відокремленого підрозділу "Шахта "Центральна" державного підприємства "Мирноградвугілля" (скорочено - ВП «Шахта «Центральна»»), яке підлягає приватизації після створення на базі відокремленого підрозділу державного підприємства шляхом виділу згідно з [4].

Методами дослідження в даній роботі стала сукупність логіко-економічних, математичних евристичних методів.

Результати та обговорення./Results and discussion. На рис.1 наведено, яку частку у загальному балансі генерації електричної енергії має теплова та інші види генерації. ТЕС та ТЕЦ, як правило, працюють на вугіллі і їхня частка 36%, тобто кількісно теплова генерація посідає друге місце після атомних електростанцій, на які припадає 51% загального обсягу виробленої електроенергії. Важливість теплових електростанцій, а відтак, і вугілля як палива для енергетичної галузі, пояснюється не тільки їх значною часткою у структурі вітчизняного енергетичного сектору, але й його технологічними особливостями.

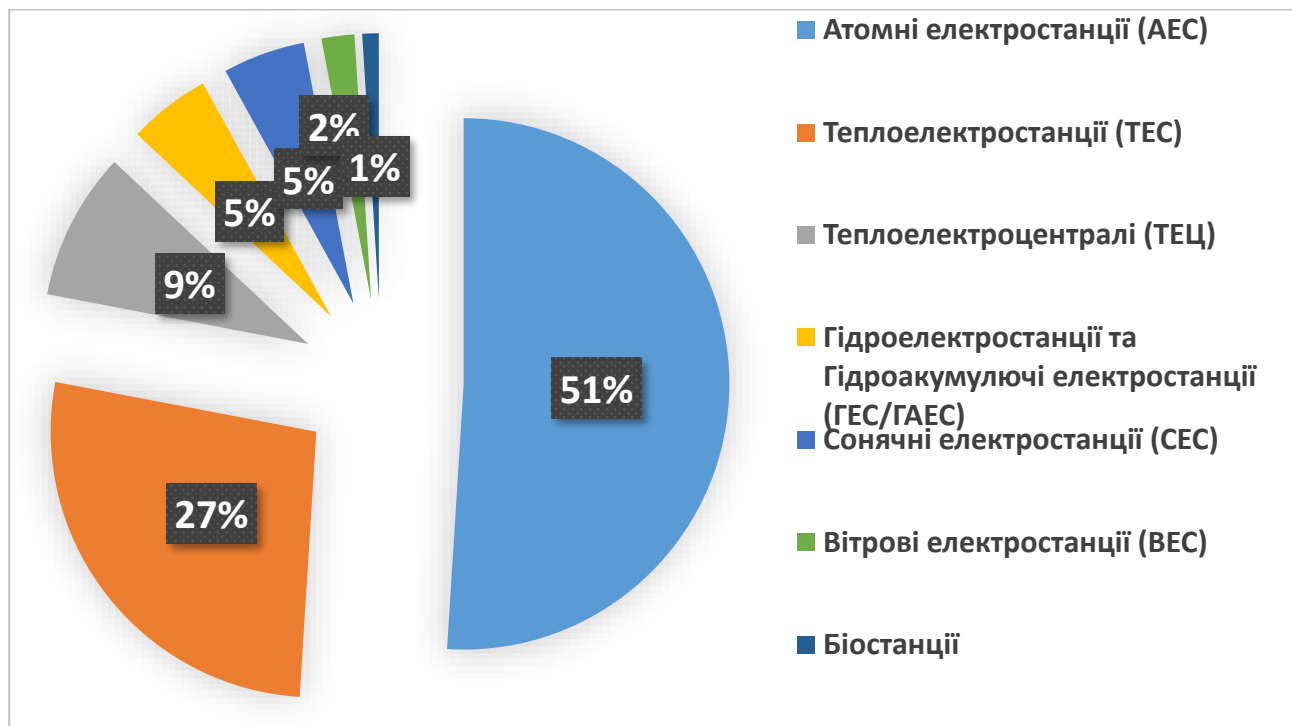

Рис. 1. Структура генерації електроенергії в Україні [6]

ТЕС і ТЕЦ є найбільш гнучкими серед усіх видів генерувальних потужностей, оскільки атомні електростанції не можуть реагувати на вечірні піки і нічні провали у споживанні електроенергії, а "зелена" генерація характеризується сезонністю та залежністю від погодних умов. Тобто на теперішній момент в Україні скидати вугілля як ресурс для базових галузей економіки зарано і завдання полягає у тому, щоб знайти шляхи ефективного його використання з урахуванням комплексності цієї проблеми.

Аналіз інформації про ВП «Шахта «Центральна»»), показує, що вона розташована в Покровському геолого-промисловому районі Донбасу, займає крайню північно-західну частину Донецького вугільного басейну на території м. Мирноград Донецької області. Гірничо-геологічні умови видобутку вугілля є складними: протяжність підтримуваних гірничих виробок – 31,7 км; глибина нижньої технічної границі шахти – 825 м; потужність пласта складає від 0,6 до 1,4 м; водопритік в шахту – 499 м³/годину; категорія шахти по газу – надкатегорійна. Шахта була здана в експлуатацію у 1911 р.

Як видно з показників, які наведено в табл.1, у 2022 році підприємство практично не здійснювало видобуток вугілля: навіть планові показники 24 тис.т фактично були виконані на 14,2 відсотки. У період 2021 – 2022 р.р. на шахті діяла одна лава, прохідницькі роботи становили 77,5 відсотки від плану 2022 року і порівняно з попереднім роком скоротилися більш, ніж удвічі. Доказом абсолютної неефективності роботи шахти є те, що 2022 року вартість товарної продукції (вартість реалізованої продукції дорівнювала товарній) становила 8,5 млн. грн., а вартість електричної енергії, необхідної для підтримання життєдіяльності цього добувального підприємства, яке видобуває вугілля для того, щоб через його спалювання виробляти електроенергію, становила 34,2 млн. грн. Ця сума не була сплачена навіть частково і лягла борговим навантаженням на компанію-постачальника електроенергії.

Порівнюючи показники відпускної ціни і собівартості 1 т готової вугільної продукції, робимо висновок про збитковість видобутку вугілля, оскільки витрати на нього перевищують регульовану ціну у 8,6 рази.

Таблиця 1

Техніко-економічні показники ВП "Шахта "Центральна" 2021-2022р.р.

	Найменування показників	Один. вим.	2021 рік факт	2022 рік				
				план	факт	±	%	± до 2021
1	Виробнича потужність	тис.т	90		50			
2	Видобуток вугілля	тис.т	22,3	24	3,4	-20,6	14,2	-18,9
3	Середньодіюча кількість очисних вибоїв	виб.	1	1	1	0	100	0
4	Проведення г/в-усього	м	447	240	186	-54	77,5	-261
5	Зольність видобутого вугілля	%	41	43,2	39,8	-3,4	92,1	-1,2
6	Товарна продукція	тис.т	23,6	22,9	2,8	-20,1	12,2	-20,8
7	Вартість товарної продукції	тис.грн	45689,4	59025	8508,4	-50517	14,4	-37181
8	Відпускна ціна	грн	1344,54	2577,5	3012,9	435,4	116,9	1668,4
9	Спожито електроенергії	тис.грн	92657,3	-	34211,4	-	-	-58446
10	Оплачено електроенергії	тис.грн	0	-	0	-	-	0
11	Собівартості готової вугільної продукції	тис.грн	194824	292373	93548	-198825	32	-101276
12	- на 1 т гот.вуг.прод.	грн	8185,88	12182	25985,6	13803	213,3	17800

Така ситуація вимагає вживати кардинальних дій з боку держави, яка є власником даного підприємства, а отже збитки покриваються за рахунок державних дотацій і заборгованості перед постачальниками ресурсів в умовах дефіциту бюджетних і приватних коштів під час війни.

Відповідно до Концепції Державної цільової програми справедливої трансформації вугільних регіонів України на період до 2030 року [5] потребують розв'язання такі проблеми: наднизький рівень інвестиційної привабливості,

спричинений збитковістю державних підприємств вугільної галузі; монокультурний характер місцевої економіки у вугільних регіонах; неефективна державна соціальна політика у вугільних регіонах; низький рівень розвитку соціальної та критичної інфраструктури в населених пунктах вугільних регіонів; погіршення екологічної ситуації внаслідок функціонування та/або закриття вугільних підприємств; соціальна напруженість серед населення територій, на яких розміщуються вугільні підприємства, що перебувають у стадії ліквідації, консервації або переорієнтації на інші види економічної діяльності; високі ризики для ведення бізнесу внаслідок збройної агресії РФ.

Висновки./Conclusions. Серед основних шляхів справедливої трансформації вугільних громад в Концепції Державної цільової програми справедливої трансформації вугільних регіонів України на період до 2030 року важливими для даного дослідження вбачаються такі: ревіталізація колишніх промислових об'єктів; стимулювання створення інноваційних підприємств; забезпечення ефективного використання шахтних вод (впровадження ефективних технологій щодо очищення, знешкодження та утилізації, використання в енергетичних системах тощо) [5].

Зробити акцент саме на цих напрямках вимагає сьогодення ситуація із водопостачанням мешканців Донецької області. Бойові дії на території Донеччини спричинили значні пошкодження водогону Сіверський Донець – Донбас, який є основною артерією водозабезпечення. Це зумовило пришвидшення пошуку альтернативних шляхів водопостачання. Йдеться про проєкт двох міст — Мирноградської та Покровської громад, і за підтримки Міжнародного Червоного Хреста і водоканалу “Вода Донбасу”. Це очищення шахтних вод шахти “Центральна” в Мирнограді. Цей проєкт знаходиться на завершальному етапі та ґрунтується на досвіді вже реалізованого аналогічного проєкту для міста Родинське Покровської територіальної громади [7]. Це ті першочергові і дуже важливі кроки, які допоможуть вистояти українським громадам Донеччини, шляхом упровадження пілотних проєктів та

стимулювання створення інноваційних підприємств у майбутньому з метою реалізації комплексу заходів зі справедливої трансформації вугільних регіонів.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

1. Amosha, O. I., Rassuzhday, L. M., & Polyansky, V. V. (2009). Zarubizhnyy dosvid restrukturyzatsiyi vuhil'noyi promyslovosti ta rezul'taty yiyi provedennya v Ukrayini [Foreign experience of restructuring of the coal industry and the results of its implementation in Ukraine]. *Ekonomika promyslovosti – Economy of Industry*, 5, 162-173. [in Ukrainian]
2. Розпорядження КМУ від 30 липня 2021 р. № 868 «Про схвалення Оновленого національно визначеного внеску України до Паризької угоди». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/868-2021-%D1%80#Text>
3. Розпорядження КМУ від 18 серпня 2017 р. № 605-р «Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року “Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність”». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80#Text>
4. Постанова КМУ від 12 травня 2015 р. N 271 «Про проведення прозорості та конкурентної приватизації у 2015 - 2017 роках» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/271-2015-%D0%BF#Text>
5. Постанова КМУ від 22 вересня 2021 р. № 1024 «Про схвалення Концепції Державної цільової програми справедливої трансформації вугільних регіонів України на період до 2030 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1024-2021-%D0%BF#Text>
6. Структура електрогенерації в Україні та її зв'язок із тарифами на електроенергію. URL: <https://tek.energy/news/struktura-elektrogeneratsii-v-ukraini-ta-ii-zvyazok-iz-tarifami-na-elektroenergiyu> (дата звернення 06.03.2023).
7. Транспортний хаб Донеччини: як змінилось життя Покровська за рік війни ... URL: <https://suspilne.media/394472-transportnij-hab-doneccini-ak-zminilos-zitta-pokrovska-za-rik-vijni-intervu-iz-sergiem-dobrakom> (дата звернення 06.03.2023).